

Obsah.

	Strana
Předmluva	1
Úvod	3

Ospravedlnění názvu spisu. — Hmotná a formální stránka poznávání. — Filosofie praktická a theoretická, hmotná a formální; Noetika. — Filosofie práva ve sm. formálním asi tolik jako obecná theorie právní. Rozdíl mezi obvyklou methodou obecné theorie právní a methodou noetickou. — Stanovení základních pojmů právních úkolem spisu. — Výhody a nevýhody noetických spisů u srovnání s dogmatickými.

Část první.

Methoda kausální a normativní.

První kapitola.

Nazírání kausální a normativní

Idealistická filosofie východiskem spisu. — Materiální a formální třídění věd. — Základní rozdíl mezi světem, jaký jest a jaký má býti. Formální paralelita nazírání kausálního a normativního. 12

Druhá kapitola.

Pojem normy 18

Pojem normy v nejširším sm. — Pojem subjektu normy a subjektu povinnosti. — Autonomie a heteronomie. — Totožnost subjektu povinnosti a oprávnění, subjektu normy a oprávnění. — Pojem normového souboru. — Norma a zákon. — Norma a pravidlo. — Norma a imperativ. — Norma a maxima.

Třetí kapitola.

Hodnotící činnost intelektu při poznávání normativním . 31

Pojem hodnocení v širším sm.: hodnocení úsudků; jest ateologické, objektivní. — Hodnocení normativní: srovnávání normy a skutečnosti. — Příznačné hodnocení normativní: přesun zorného úhlu s objektu na subjekt povinnosti. — Hodnocení norem; může býti objektivní a subjektivní. — Stanovisko heteronomní a autonomní; uznávání a neuznávání norem.

Čtvrtá kapitola.

Věda o právu — vědou o normách 35

Důsledky pro právní vědu; dvojí zásadní chyba často se vyskytující. — Jiné normativní vědy; vztahy k právní vědě. — Nejblíže vztah má ethika; důvod. — Vztahy ke kausálním vědám.

A. Právo a morálka 38

Ústřední význam vzájemného poměru. — Přesné vymezení otázky. — Odmítnutí historického řešení. — Kriteria, kterými lze třídit normy a normové soubory; jsou především dvě: materiální a formální; různá podružná kriteria uvnitř těchto dvou hlavních. — Ethika jako obor vědní. — Různé způsoby pěstování ethiky. — Schopenhauerův „princip“ a „fundament“ každé ethiky. — Explikativní a imperativní konstrukce ethiky. — Autonomní ráz ethických norem. — Hodnocení činů mravně relevantních. — Hodnocení ethice vlastní, při explikativní a imperativní konstrukci. — Shrnutí: podstata mravních norem; jednotící živel ethického souboru normového jest materiální. — Podstata právních norem. — Dosavadní pokusy rozhraničení; nemožnost provést je s jednotného hlediska. — Právní norma může mít kterýkoliv obsah. — Positivní vymezení pojmu práva.

B. Právní věda a sociologie 55

Nutnost rozhraničení. — Praktická činnost zákonodárná a theoretické poznávání právních norem. — Otázky sociologické v úvahách o právním řádu. — Důsledky nedostatečného rozlišování; snaha vyvoditi z toho, co jest, to, co má býti; non ex regula ius sumatur, sed ex iure, quod est, regula fiat; nadřízenost a podřízenost, mocenské vztahy mezi jednotlivci. — Pojem moci. — Příbuznost právní vědy s matematikou, abstraktnost pojmů právnických a mathematických. — Konkrétní nazírání jest lidskému duchu přirozenější než abstraktní. — Příbuznost specificky právního a mathematického nadání. — Sklon dnešní právní vědy ke konstrukcím právních pojmů, které by zároveň vyjadřovaly sociální funkci právního řádu; příklady. — Postulát přesného methodického oddělení právní vědy od sociologie. —

C. Právní věda a historie 69

Pojem dějepisu. — Různé druhy dějepisu, kategorie času. — Žádný vztah dějepisných nauk k poznávání normativnímu; úsudek, že něco „má býti“ nelze „časovati“. — Normy, které „byly“, „jsou“ a „budou“; význam tohoto rozlišování. — Normativní poznávání platných a neplatných právních řádů jest methodicky stejné. — Větší a menší přístupnost normových souborů; zjednávání nepřístupných pramenů činností historickou. — Různé druhy této činnosti. — Důsledky názoru, že tato historická činnost jest přípravou pro vlastní právní poznávání; historická theorie právní, Savigny, Puchta. — Zásluhy historické školy právní; reakce proti aprioristickému přirozenému právu. — Noetický význam historické metody. — Naprostý rozdíl mezi historickým hlediskem vývojovým a hlediskem normativním; „vznik“ a „vývoj“ jsou kategoriemi kauzálními. — Blízkost sociologického hlediska hledisku kauzálnímu; společný jejich sklon k přirozenoprávním představám. — Odmítnutí názoru, který spatřuje v historických studiích o vzniku a vývoji právních řádů nezbytnou pomůcku pro normativní poznávání toho, co podle nich „má“ býti. — Srovnávací pravověda. — Posuzování právních řádů s perspektivy budoucnosti; praktický význam; úvahy de lege ferenda, hledisko účelové. — Zásadní rozdíl

196

mezi zákonodárnou (praktickou) a normativně poznávací (theoretickou) činností. — Statika a dynamika práva. — Věda historická vědou kausální. — Nemožnost dopídití se historickým studiem noetických základů vědeckého poznávání.

Část druhá.

Základní pojmy právní.

První kapitola.

Právní řád a jeho konstrukce 81

Rekapitulace. — Normový subjekt právního řádu jest abstrakcí. — Vzájemný poměr normového souboru a subjektu normového není kausální.

A. Důvod platnosti (závaznosti) právního řádu jest poznatkem metanormativním 83

Dvě skupiny názorů o tomto důvodu: názory přirozenoprávní a theorie uznávání.

α) Theorie přirozenoprávní. — Záměna hlediska formálního s hlediskem materiálním (obsahovým). — Zjišťování závazného obsahu buď deduktivně (z lidského rozumu) nebo induktivně (zachovávání norem). — Základní noetická chyba těchto konstrukcí.

β) Theorie uznávání. — Znamená opuštění hlediska heteronomního. — Nemožnost nedobrovolného a nevědomého uznávání (Bierling). — Uznávání v tomto smyslu = habituální respektování (zachovávání) norem. — Nezbytnost poznatku o jediném důvodu závaznosti. — Nemožnost antithese: zákon — právo. — Stanovisko naše: krajní positivismus; vzdává se možnosti uvnitř svého normativního obzoru prokázati důvod závaznosti právních norem. — Pojem, t. zv. právní kontinuity a recepce. — Libovolnost východiska úvah o vzájemném poměru právních norem.

B. Pojmy t. zv. „pramenů právních“ a „mezer právních“ 91

Úzká souvislost příslušných nauk s problémem závaznosti právních norem. — Při odkrývání pramenů jest positivismus východiskem. — Pramen právní = normový subjekt. — Vedlejší a hlavní pramen.

Nemožnost úsudku, že existují právní normy praeter legem; že pozitivní právní řád jest mezerovitý. — Princip t. zv. logické uzavřenosti právního řádu. — Pojem materiálních a formálních mezer v pozitivním právu; možnost materiálních, nemožnost formálních mezer. — Noeticky přesná formulace odpovědi na problém pramenový. — Problém volného uvážení; jest v podstatě problémem aplikace práva. — Pojem zákonné vázanosti, vázaného a volného uvážení. — Obsahová a formální determinace aplikujícího. — Formální relace aplikujícího k právnímu řádu musí zde býti vždy. — Konstrukce obyčejového práva; noeticky správná formulace t. zv. obyčejových norem; obyčej není formálním pramenem práva. — Tendence novější literatury; citové a psychické

její pozadí. — Ideál vykladače: úplný desinteressement (mimo logický) na výsledku interpretace. — Theorie t. zv. nouzového práva státního. — Závěr: Příbuznost sociologických a volno-právních teorií s myšlenkovým světem přirozeného práva.

C. Svrchovanost právního řádu 104

Běžný pojem svrchovanosti. — Svrchovanost jest vlastností právního řádu, nikoliv státu a tudíž nikoliv reální působivosti, nýbrž formální zásadou normativního poznávání. — Statická a dynamická stránka svrchovanosti. — Nemožnost nezměnitelnosti ústav; konstrukce t. zv. neporušitelných práv. — Pojem prvotních a druhotných norem; typus spolkového státu; různé druhy zákonů (říšské, zemské a t. d.); hierarchie norem uvnitř t. zv. jednotného státu. — Pojem autonomie. — Pojem t. zv. kompetenční výsosti. — Rakouská ústava jako příklad nelogicky konstruovaného právního řádu. — Důležité následky správného pojetí svrchovanosti právního řádu; přesná pojmová konstrukce právního řádu (s hlediska konstitučního). — Druhotné normy jeví se v poměru k prvotním jako „skutkové podstaty“. — Smlouvy a „autoritativní úkony“; nadřízenost a podřízenost právních subjektů, správní akt. — Následky konstrukce „skutkové podstaty“ jako zdroje práva. — Konstrukce práva mezinárodního.

Druhá kapitola.

Logická a mluvnická forma právní normy . . . 117

Vůle ve smyslu normativním. — Svoboda vůle. — Dvojitá konstrukce obsahu norem. — Konstrukce Kelsenova; její rozdíl od naší. — Pojem normativní jednotky. — Vnější a vnitřní rozdělení normových systémů. — „Zásady“, které běžně označují se jako „normy“, ač jimi nejsou. — Nezávislost vnějšího výrazu normy na logickém. — Podstata součástí právního řádu, které nejsou normami. — Pojmy t. zv. kogentního a dispositivního práva podle panující nauky; správná konstrukce. — Definice v právním řádu. — Nemožnost t. zv. „induktivního“ směru v právní vědě. — Poznávání právního řádu a jeho aplikace. — Prostředky k normativnímu poznávání nelze nalézt v právním řádě. — Obecná platnost správných definic noetických pojmů. — Sebeklam induktivního směru, když domnívá se, že přistupuje bez základních pojmů k vyšetření obsahu právních řádů. — Teleologické definice a teleologicko-kausální ráz běžných soustavných výkladů právního řádu. — Pojem t. zv. „právních institutů“.

Třetí kapitola.

Pojem povinnosti a práva.

A. Objektivní a subjektivní právo 136

Statické a dynamické hledisko na právo. — Poznávání a aplikace právních norem. — Pojem subjektivní povinnosti a práva patří pod hledisko aplikace práva. — Stanovisko panující theorie (Thon). — Aplikace práva vyžaduje rozšíření ryzí metody normativní o určitá nová hlediska, která však jí nesmí odporovati.

B. Pojem povinnosti 143

Definice. — Pojem povinnosti v okruhu poznávání kausálního; povinnost cítěná a uvědomovaná. — Povinnost v normativním sm.; pravidlo: ignorantia legis nemini permittitur. — Problém viny; pojem viny ve sm. psychologickém; svoboda vůle. — Metafysický ráz pojmu viny. — Poměr viny k trestu; stanovisko obvyklých mínění; t. zv. kulposní delikty. — Teleologický ráz pojmu „trest“. — „Přičitatelnost“ jako zvláštní vztah normativní. — Přičetnost.

C. Pojem práva 150

Pojem povinnosti ústředním pojmem metody normativní. — Poměr povinnosti k právu (oprávnění). — Přičitatelnost k právu. — Pojem oprávnění s hlediska normativního. — Jednoduchost definice povinnosti a obtížnost definice oprávnění. — Obvyklé definice subjektivního práva. — Nemožnost ryze normativní konstrukce pojmu subjektivního práva. — Nezbytnost účelového kritéria. — Materiální a formální právo (oprávnění). — „Vynutitelnost“ pojmovým znakem subjektivního práva? — Přesná formulace. — Naturní obligace, *leges imperfectae*. — Jedině možný důkaz nesprávnosti t. zv. *theorie donucení*. — *Theorie Kelsenova*.

Čtvrtá kapitola.

Pojem právní osobnosti 161

Hledisko obvyklé nauky. — Povinnostní a právní osoba. — Kausální a přirozenoprávní tendence panující nauky. — Pojem nositele subjektivních povinností a práv. — Právní řád může označiti cokoliv tímto nositelem. — Důsledek nejednotné metody panující nauky: spousta fikcí. — Přirozeněprávní východisko právní *theorie*: pojem „přirozené osoby“; totožnost biologické jednotky (člověk) s jednotkou právní (právní subjekt). — Dvojí cesta, kterou obvyklý názor dochází k pojmu právní subjektivity. — Tři nejznámější *theorie* o podstatě subjektivního práva. — „Zájmy“ a „volní moci“, z nichž se vychází, jsou zájmy a volními mocemi lidskými; význam této konstrukce. — Vratkost kritéria zájmového. — Různost problému právní osobnosti s hlediska *theoretického* poznávání a aplikace práva. — Zákonodárce musí zásadně stanoviti, co chce pokládati za body přičitatelnosti. — *Dogmatika* a *noetika*. — Jednostrannost spisů, které jednají o právu pouze s jednoho z těchto hledisek.

Pátá kapitola.

Pojem státu 173

Zásadní východisko; dvojitá funkce státu jako nositele právního řádu a právního subjektu. — Panující názory obě funkce nedosti přesně rozlišují. — Definice státu jako právního subjektu.

a) Stát jako normový subjekt. Vzájemný logický vztah mezi pojmy „stát“ a „právní řád“. — Nemožnost *explikativní* definice jednoho druhým. — Pojem normového subjektu jest pouhým *regulativním principem* pro nazírání normativní. — Obvyklé

definice „státu“ v panující nauce; konkrétní příklad: definice Pražáková; její kritika. — Nynější směr v právní vědě jest dalek toho, aby poskytoval jasný juristický pojem státu. — Důsledky panujícího směru: neplodné a nekonečné spory a polemiky. — Konkrétní příklad: spor o pojem t. zv. spolkového státu. — Pojem „právní (sc. nejvyšší) moci“; dělitelnost její. — Nejvyšší moc výkonná a soudcovská. — Následky anthropomorfistické tendence státovědy: směšování hlediska statického a dynamického.

b) Stát jako právní subjekt. Pokus zjištění obvyklých představ o tomto pojmu 1. z obvyklé systematiky práva; stát jako právní subjekt liší se od jiných právních subjektů 2. čím se liší: stát jest právní osobou nadřizenou, veřejněprávní, mocnější než ostatní; kritika. 188

c) Význam přesného oddělení obou funkcí státu: 192

730
 a) po stránce methodické. Exkurs o námitkách, činěných panující teorií novodobému úsilí po přesné methodě poznávací. — Význam dynamického hlediska (historického a t. zv. „de lege ferenda“) na stát. — Osudné smíšení dynamického a statického hlediska: stát jako autorita s hlediska statického. — Historické a psychologické vysvětlení panujících názorů; politické dějiny lidstva: absolutismus předchází konstitutionalismus. — Absolutní panovník pravzorem státoprávních teorií při konstrukci pojmu „stát“; tento stát „panuje“ i uvnitř právního řádu. — Nedůslednost této konstrukce. — Pojem „autoritativních úkonů“ podle obvyklé nauky; kritika. — Konstrukce t. zv. veřejněprávních smluv. — Pravá příčina podobných konstrukcí: snaha konstruovati stát i uvnitř právního řádu jako mocnou autoritu; doklad: obvyklá konstrukce t. zv. správního aktu. — Kritika O. Mayerovy konstrukce tohoto pojmu;

β) po stránce politické. Slohový komplement směšování obou funkcí státu: snaha vyvozovati z toho, co jest, to, co má býti. — Význam těchto zásad. — Princip juristického absolutismu a konstitutionalismu proti politickému. — Princip juristického konstitutionalismu nezná nadřizených a podřizených právních subjektů — jeho subjektivistická podstata. — Co znamená princip juristického absolutismu. — Paralela s absolutním panovníkem. — Politicko-výchovný význam ryzí normativní metody juristické. — Smysl trojhesla: svoboda, rovnost, bratrství;

γ) po stránce mravní. Mravní hodnota povinnosti. — Předpoklad normativní mravnosti jednotlivce: soustavnost v představách normativních. — Jasně vědění a mravnost. — T. zv. veřejná morálka. — Její laxnost u přirovnání s morálkou soukromou. — Paralelita mezi veřejnou morálkou a theoretickými názory na stát. — T. zv. „zdravý rozum lidský“.

Šestá kapitola.

Několik poznámek o systematice právní . . . 217

Účel systematiky právního řádu v podstatě dvojí: theoretický a praktický. — Kriteria vnitřní a vnější. — Nemožnost stanoviti

kriteria vnitřních. — Mnohost možných kriterií pro systematiku vnější. — Požadavek, který dlužno klásti na systematiku vnější. — Příklady třídění z obvyklé systematiky:

a) právo věcné a obligační. — Pokládá se často za třídění immanentní normativnímu nazírání. — Kritika. — Pojem absolutních a relativních práv. — Různé východisko při konstrukci věcných a obligačních práv. — Myšlenkový pochod, který vedl k oné dichotomii; konstrukce římskoprávní; t. zv. kausy;

b) právo materiální a formální;

c) třídění objektivně právní: dle předmětů upravovaných právním řádem; dle subjektů právních; pozvolný přechod od podmětneho k předmětnému hledisku. — Pojem práva správního;

d) třídění dle subjektů normových. — Předpoklad přípustnosti tohoto třídění: veškeré právo jest právem státním;

e) právo veřejné a soukromé. — Třídění objektivního a subjektivního práva. — Tři nejdůležitější theorie: theorie zájmová, theorie vybudovaná, t. zv. organickou školou, theorie mocenská. — Theorie mocenská a národnostní povaha. — Proč boj o správnou metodu juristickou zahájen byl útokem proti panujícímu dualismu. — Vědecký a filosofický význam tohoto útoku. — Odmítnutí paralely některých francouzských teorií s naším stanoviskem.

Předpoklady pozitivních návrhů na systematiku práva za účely praktickými. — Závěr.

Doslov	241
Rejstřík osobní	243